

โครงสร้างทางไวยากรณ์ของประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์

โครงสร้างทางไวยากรณ์ของประโยค หมายถึงลักษณะของหน่วยประโยค¹ และการประสมหน่วยประโยคขึ้นเป็นประโยค ในบทที่ 3 นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงลักษณะและโครงสร้างของประโยคสามัญ และของอนุพยางค์ที่ประกอบกันเป็นประโยคซับซ้อนด้วย

ลักษณะและโครงสร้างของประโยค

ก. ชนิดของประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์

ประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์ที่ให้ความหมายทำนองเปรียบเทียบเหมือนและความหมายทำนองเปรียบเทียบเป็นอาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิดคือ ประโยคสามัญ และประโยคซับซ้อน²

¹ดร.วิจินต์ ภาณุพงศ์, โครงสร้างภาษาไทย, หน้า 19. เรื่องส่วนของประโยค ซึ่งในวิทยานิพนธ์นี้เรียกว่า หน่วยประโยค

²ดร.วิจินต์ ภาณุพงศ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 13. ได้กล่าวถึงวิธีแบ่งประโยความีอยู่ 2 วิธีดังนี้

วิธีที่ 1 แบ่งเป็น 2 ชนิดคือ ประโยคเริ่มกับประโยคไม่เริ่ม โดยอาศัยความหมายของประโยคและสถานการณ์ที่ใช้ในประโยคนั้นเป็นหลัก

วิธีที่ 2 แบ่งเป็น 4 ชนิดคือ ประโยคสามัญ ประโยคซับซ้อน ประโยคผสม และประโยคเชื่อม โดยอาศัยลักษณะโครงสร้างของประโยคเป็นหลัก

ผู้วิจัยแบ่งประโยคตามวิธีที่ 2 แต่ประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์นั้นมีเพียง 2 ชนิดเท่านั้นคือ ประโยคสามัญและประโยคซับซ้อน ส่วนประโยคผสมและประโยคเชื่อมไม่ปรากฏว่ามีข้อความเป็นภาพพจน์

1. ประโยคสามัญ

ประโยคสามัญที่มีข้อความเป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเหมือนและทำนองเปรียบเทียบ
อาจจะมีหน่วยประโยคและโครงสร้างดังนี้

ก) หน่วยประโยคของประโยคสามัญ

ในประโยคสามัญอาจจะมีหน่วยประโยคประเภทนาม และ/หรือหน่วยประโยค
ประเภทกริยา ซึ่งอาจจะมีหน้าดังนี้

1) หน่วยประโยคประเภทนาม จะเป็นหน่วยประโยคที่มีหน้าที่อย่างใด
อย่างหนึ่งใน 3 อย่างนี้ คือ

หน่วยประธาน (ป)

หน่วยกรรมตรง (ค)

หน่วยนามเคี้ยว (นค.)

2) หน่วยประโยคประเภทกริยา จะเป็นหน่วยประโยคที่มีหน้าที่อย่างใด
อย่างหนึ่งใน 2 อย่างนี้ คือ¹

หน่วยกรรม (อ)

หน่วยสกรรม (ส)

ข) โครงสร้างของประโยคสามัญ

หน่วยประโยคประเภทนามและหน่วยประโยคประเภทกริยาที่เป็นหน่วย
ประโยคที่มีหน้าที่ดังกล่าวข้างบนนั้นจะประกบกันเป็นประโยคสามัญที่มีข้อความ
เป็นภาพพจน์ ซึ่งอาจจะมีโครงสร้างเป็นแบบประโยคเริ่มหรือแบบประโยคไม่เริ่ม² 5 แบบดังนี้

¹ดร. วิจินต์ ภาณุพงศ์, โครงสร้างภาษาไทย, หน้า 30-31. กล่าวถึงส่วน
(คือหน่วยประโยค) ที่เป็นหน้าที่ของคำกริยาวามีอยู่ 3 ชนิดคือ หน่วยกรรม (อ) หน่วย
สกรรม (ส) และหน่วยทวิกรรม (ท)

ในวิทยานิพนธ์นี้ไม่มีหน่วยประโยคที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยทวิกรรม ซึ่งหมายถึงกริยา
วลีที่มีทั้งหน่วยกรรมตรงและหน่วยกรรมรองตามหลังตามลำดับ

²ดร. วิจินต์ ภาณุพงศ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 31-43.

- โครงสร้างแบบที่ 1 คือ อ
 โครงสร้างแบบที่ 2 คือ ป อ
 โครงสร้างแบบที่ 3 คือ ป ส ค
 โครงสร้างแบบที่ 4 คือ นค.
 โครงสร้างแบบที่ 5 คือ นค. นค.

โครงสร้าง 5 แบบดังกล่าวจะเป็นโครงสร้างของประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์
 ทำนองเปรียบเทียบและของประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบเป็นดังนี้ คือ

- 1) โครงสร้างของประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบ
 ประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบ ซึ่งมีวิธีแสดง
 ภาพพจน์วิธีเดียวคือ วิธีอุปมา-อุปไมยนั้นอาจจะมีโครงสร้างได้ 4
 แบบ คือ

(ก) แบบ อ

ตัวอย่าง 1 กินมูมามเหมือนเด็กแก้ว

อ

(หลวงตา 1)

ตัวอย่าง 2 ตองอคเหมือนแรง

อ

(รวมป่าสุกตาอาจารย์ สุกิจ)

(ข) แบบ ป อ

ตัวอย่าง 1 พญูญสม อยู่กินราวกับเจ้า

ป

อ

(นินทาสโมสร/12)

ตัวอย่าง 2 เขา คุยอวดอ้างตามประสาชีเมา

ป

อ

(นิทานโบราณคดี/24)

(ค) แบบ ป ส ท

ตัวอย่าง 1 หน้าเจ้า เหมือน ไก่ตอน
ป ส ท

(จับเสือ/11)

ตัวอย่าง 2 นกแก้ว พุก-สันสกฤต-ราวกับบัลลังก์
ป ส- ท (-ส)

(นิทานเวตาล/98)

(ง) แบบ นค.

ตัวอย่าง 1 รูปร่างอย่างจรรกา
นค.

(ชุมนุมนิทาน ร.6/141)

ตัวอย่าง 2 ขยายแหม่มยังกะตุ่มสามโลก
นค.

(ทางรัก)

- 2) โครงสร้างของประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์ท่านองเปรียบเป็น
ประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์ท่านองเปรียบเป็น ซึ่งมีวิธีแสดง
ภาพพจน์ 2 วิธีคือ วิธีอุปมา-อุปไมย และวิธีอุปมา-โดยไม่มีอุปไมย
นั้นอาจจะมีโครงสร้าง 5 แบบ คือ

วิธีที่ 1 : วิธีอุปมา-อุปไมย

วิธีอุปมา-อุปไมย ซึ่งปรากฏในประโยคที่มีข้อความ
ภาพพจน์ท่านองเปรียบเป็น จะมีโครงสร้างได้ 2 แบบ คือ

(ก) แบบ ป อ

ตัวอย่าง 1 เข้ม นิ่งนิ่งเป็นรูปปั้น
ป อ

(แด่คุณครูช่วยคมแฝก/293)

ตัวอย่าง 2 นายพร ไ้ตกลงมาเป็นตุ๊กแก
ป อ

(ชุมนุมนิทาน ร.6)

(ข) แบบ ป ส ต

ตัวอย่าง 1 หนังสือพิมพ์ คือ ละคร โรงใหญ่
ป ส ต

(นิเวเหลื่องนิวขาว/23)

ตัวอย่าง 2 กรุงเทพฯ เป็น เมืองสวรรค
ป ส ต

(นิทานชีวิต/73)

วิธีที่ 2 : วิธีอุปมาโดยไม่มีอุปไมย

วิธีอุปมาโดยไม่มีอุปไมย ซึ่งปรากฏในประโยคที่มีข้อความ
เป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเป็นอาจจะมีโครงสร้างเป็นแบบโคแบบหนึ่ง
ใน 5 แบบ คือ

(ก) แบบ อ

ตัวอย่าง : ปากหวาน !

อ

(ชีวิตไทยหลายรส)

(ข) แบบ ป อ

ตัวอย่าง 1 นาฬิกาเจ้ากรรม ยังปลุกอีก
ป อ

(ผู้ดี/28)

ตัวอย่าง 2 คนสระ ทยทั้งเป็น
ป อ

(หลวงตา 1/145)

(ค) แบบ ป ส ท

- ตัวอย่าง 1 ผู้ชายใจพระ กลับไปได้ ผู้หญิงใจยักษ์
 ป ส ท
 (รวมเรื่องสั้นของเรียมเอง 2/94)
- ตัวอย่าง 2 มีอชันสวะ ประคิบสู่ เรื่อง
 ป ส ท
 (หลวงตา 1)

(ง) แบบ นค.

- ตัวอย่าง 1 ไกออน นค.
 (แตกคุณครูควยคมแฝก/261)
- ตัวอย่าง 2 อายหม นค.
 (ชุมนุมนิทาน ร.6/149)

(จ) แบบ นค. นค.

- ตัวอย่าง 1 นั้น เพื่อนคูของฉัน นค. นค.
 (หลายชีวิต/40)
- ตัวอย่าง 2 เรามัน คนรอวิชา นค. นค.
 (คูกรรม/4)

2. ประโยคซับซ้อน

ประโยคซับซ้อนคือ ประโยคที่ประกอบด้วยอนุพากย์¹ ที่ต่างชนิดกัน 2 หรือ 3 อนุพากย์ แต่ละอนุพากย์อาจจะทำหน้าที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหน่วยประโยคหรืออาจจะทำหน้าที่เป็นหน่วยประโยคหน่วยเดียว 2 หน่วยหรือ 3 หน่วยก็ได้

ก) การประกอบอนุพากย์เข้าเป็นประโยคซับซ้อน ประโยคซับซ้อนที่มีข้อความ เป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบและภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบอาจจะประกอบด้วยอนุพากย์ ซึ่งเป็นชนิดต่าง ๆ มีหน้าที่และโครงสร้างดังต่อไปนี้

1) ชนิดและหน้าที่ของอนุพากย์

(ก) ชนิดของอนุพากย์ อนุพากย์ที่ปรากฏในประโยคซับซ้อนดังกล่าว มีอยู่ 4 ชนิด คือ

- (1) อนุพากย์นาม
- (2) อนุพากย์คุณศัพท์
- (3) อนุพากย์วิเศษณ์
- (4) อนุพากย์หลัก

(ข) หน้าที่ของอนุพากย์ อนุพากย์ 4 ชนิดเหล่านี้อาจจะทำหน้าที่แตกต่างกันดังนี้ คือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ คร. วิจิตรนั ภาณุพงศ์, โครงสร้างภาษาไทย, หน้า 16 และ 97. "ประโยคซับซ้อน ได้แก่ ประโยคที่ประกอบด้วยอนุพากย์ต่างชนิดกัน 2 อนุพากย์ขึ้นไป" "อนุพากย์ ได้แก่ ประโยคสามัญที่ลดฐานะลงเป็นส่วนหนึ่งของประโยคใหญ่" "และประโยคใหญ่ในที่นี้หมายถึงประโยคซับซ้อน"

(1) อนุพากย์นาม¹ อาจจะทำหน้าที่เป็นหน่วยประโยคประเภทนามชนิดใดชนิดหนึ่งต่อไปนี้

- เป็นหน่วยประโยคที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยประธาน

ป ส ต ตัวอย่าง : คุณวิไลทวาคี คลายกับ นางยักษ์

(ภรรยาฆาตกรล่าคัญ/95)

- เป็นหน่วยประโยคที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรมตรง

ป ส ต ตัวอย่าง : คลอง มี น้ำขุ่นราวกับสีขมิ้น

(ผู้ใหญ่ลี)

(2) อนุพากย์คุณศัพท์² อาจจะทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยประโยคประเภทนาม ซึ่งอาจจะเป็นส่วนขยายหน่วยหลักของหน่วยประธานหรือส่วนขยายหน่วยหลักของหน่วยกรรมตรงก็ได้ดังนี้

- เป็นส่วนขยายหน่วยหลักของหน่วยประธาน

¹ดร.วิจินต์ ภาณุพงศ์, โครงสร้างภาษาไทย, หน้า 87. ได้กล่าวว่อนุพากย์นาม ได้แก่ อนุพากย์ที่อาจจะทำหน้าที่เกี่ยวกับนามวลีและเราอาจจะหามวลีมาแทนที่ได้ อนุพากย์นามอาจจะทำหน้าที่เป็นหน่วยประโยคชนิดใดชนิดหนึ่งใน 3 ชนิดคือ หน่วยประธาน หน่วยกรรมตรง หน่วยกรรมรอง หรืออาจจะเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยนามก็ได้

ในวิทยานิพนธ์นี้อนุพากย์นามในประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเหมือนหรือทำนองเปรียบเป็นจะทำหน้าที่เป็นหน่วยประธานหรือหน่วยกรรมตรงเพียงอย่างเดียว

²ดร.วิจินต์ ภาณุพงศ์, โครงสร้างภาษาไทย, หน้า 98. ได้กล่าวถึงอนุพากย์คุณศัพท์ว่า อนุพากย์คุณศัพท์ ได้แก่ อนุพากย์ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายหน่วยหลักในนามวลี และนามวลีนั้นอาจจะทำหน้าที่เป็นหน่วยประธาน หน่วยกรรมตรง หน่วยกรรมรอง หรือหน่วยนามก็ได้ และเราอาจจะหาส่วนขยายที่ไม่ใช่อนุพากย์มาแทนที่อนุพากย์คุณศัพท์ก็ได้

ในวิทยานิพนธ์นี้อนุพากย์คุณศัพท์ในประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเหมือนหรือทำนองเปรียบเป็นจะทำหน้าที่เป็นส่วนขยายหน่วยหลักของหน่วยประธานหรือของหน่วยกรรมตรงเท่านั้น

ป- (-ป) อ ตัวอย่าง : ลูกคนไหน- ที่แม่แย้มถือท้ายย้ายหัวละก็ เสีย (-ทุกคน)
(หัวใจนักรบ/24)

- เป็นส่วนขยายหน่วยหลักของหน่วยกรรมตรง

ป ส ค- (-ค) ตัวอย่าง : การเลนสาคำนานี้ เหมือน กิริยา ที่พญานาคเอนน้ำ
(ลัทธิธรรมเนียมภาค 1-6/5)

(3) อนุพากย์วิเศษณ์¹ อาจจะทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของหน่วย
ประโยคประเภทกริยา ซึ่งอาจจะเป็นส่วนขยายหน่วยแทน
ของหน่วยกรรมหรือส่วนขยายหน่วยแทนของหน่วยสกรรม
ก็ได้

- เป็นส่วนขยายหน่วยแทนของหน่วยกรรม

ป อ- (-อ) ตัวอย่าง : คุณพระ ท่องลงกระป๋อง เพราะมีความนับถือตนเองเกินไป
(หัวใจนักรบ/33)

- เป็นส่วนขยายหน่วยแทนของหน่วยสกรรม

ป ส-ค. (-ค) ตัวอย่าง : เพื่อนข้าพเจ้าใช้-ความพยายาม -จนเค็ดไคคอกกุดตามคอกนั้น
(คาของวรรณคดี/254)

(-ค) ป ส-ค ตัวอย่าง : -เมื่อเราล้มของเกา เรา ต้องพยายามหา-ของใหม่
(ผิวเหลืองผิวขาว/76)

¹ดร.วิจิตร ภาณุพงศ์, โครงสร้างภาษาไทย, หน้า 98. ได้กล่าวถึงอนุพากย์
วิเศษณ์ว่า อนุพากย์วิเศษณ์ ได้แก่ อนุพากย์ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายหน่วยแทนในกริยาวลีและ
กริยาวลีนั้นอาจทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรม หน่วยสกรรม หรือหน่วยทวิกรรมก็ได้ และเราอาจ
จะหาส่วนขยายที่ไม่ใช่อนุพากย์มาแทนที่อนุพากย์วิเศษณ์ได้

ในวิทยานิพนธ์อนุพากย์วิเศษณ์ในประโยคที่มีข้อความเป็นภาพจน์ทำนองเปรียบเทียบ
เหมือนหรือทำนองเปรียบเทียบเป็นจะทำหน้าที่เป็นส่วนขยายหน่วยแทนของหน่วยกรรมและหน่วย
สกรรมเท่านั้น

- (4) อนุภาคหลัก¹ อาจจะทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้
- เป็นหน่วยประโยคประเภทกริยา คือ เป็นหน่วยประโยคที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยกรรม (ศ)

| ส | ค ตัวอย่าง : | ไม่รู้ | ว่าเวทดาองค์ไหนเสวยอายุ

(รวมอมตะนิยาย/571)

- เป็นทั้งหน่วยประโยคประเภทนามหนึ่งหน่วยและเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยประโยคประเภทกริยา ได้แก่ เป็นหน่วยประโยคที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยประธานและยังทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยกรรมด้วย

| ป อ | (-อ) ตัวอย่าง : | คุณพระ. ทองลงกระป๋อง | เพราะมีความนับถือตนเองเกินไป

(หัวใจนักรบ/33)

- เป็นหน่วยประโยค 2 หน่วย ได้แก่ เป็นหน่วยประโยคที่ทำหน้าที่เป็นทั้งหน่วยประธานและหน่วยกรรมในเวลาเดียวกัน

| ป ส | ค ตัวอย่าง : | คลอง มี | น้ำขุนราวกับสีข้อมผ้า

(ผู้ใหญ่สี่)

- เป็นทั้งหน่วยประโยคประเภทนามหนึ่งหน่วย ประเภทกริยาหนึ่งหน่วย และเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยประโยคประเภทนามอีกด้วย ได้แก่ เป็นหน่วยประโยคที่ทำหน้าที่เป็นทั้งหน่วยประธาน หน่วยกรรม และส่วนหนึ่งของหน่วยกรรมตรงด้วย

¹ดร.วิจิตร ภาณุพงศ์, โครงสร้างภาษาไทย, หน้า 99. ได้กล่าวถึงอนุภาคหลักว่า เป็นอนุภาคที่ไม่สามารถจะหามาวิธีและ/หรือกริยาวลีในส่วนหลัก หรือส่วนหลักกับส่วนขยายมาแทนที่ได้ สิ่งที่จะแทนที่อนุภาคหลักได้คือ อนุภาคหลักนั่นเอง.

ป.ส.ศ- (ค) ตัวอย่าง : การเล่นนี้ เหมือน กิริยา | ที่พญานาค เล่น น้ำ
(ลัทธิธรรมเนียมภาค 1-6/5)

๓) การประกอบของอนุพากย์ที่อยู่ติดต่อกัน

จะเห็นได้ว่า ประโยคซับซ้อนที่มีอนุพากย์ 2 อนุพากย์ ซึ่งรวมกันเป็นประโยคที่มีข้อความ เป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบเหมือนและภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบนั้น อนุพากย์หลัก อนุพากย์นาม หรืออนุพากย์วิเศษณ์ จะปรากฏเป็นอันดับแรกหรืออันดับหลังก็ได้ (ดูตัวอย่างใน หน้า 31-35) ส่วนอนุพากย์คุณศัพท์ปกติจะปรากฏในอันดับหลัง ยกเว้นกรณีที่ไม่แทรกอยู่ใน อนุพากย์หลักก็จะปรากฏอยู่ในอันดับกลาง (ดูตัวอย่างใน หน้า 32)

ประโยคซับซ้อนดังกล่าวเหล่านั้นจะมีรูปแบบการ เรียงลำดับอนุพากย์ 5 แบบ ดังนี้

(ก) อนุพากย์หลักกับอนุพากย์นาม

ตัวอย่าง : พระวัชรมงกุฏ ยก | นางปัทมาวดี เทียบกับ นางเทพธิดา
อนุพากย์หลัก | อนุพากย์นาม
(นิทานเวตาล)

(ข) อนุพากย์นามกับอนุพากย์หลัก

ตัวอย่าง : คุณวิไล ทวาด พี่ | คล้ายกับ นางยักษ์
อนุพากย์นาม | อนุพากย์หลัก
(ภรรยาข้าราชการสำคัญ/95)

(ค) อนุพากย์หลักกับอนุพากย์วิเศษณ์

ตัวอย่าง : พวกอังกฤษ. ทองธำ - คน - เสีย | จน เลือด อาบ แขนกิน
อนุพากย์หลัก | อนุพากย์วิเศษณ์
(ผิวเหลืองผิวขาว/91)

(ง) อนุพากย์วิเศษณ์กับอนุพากย์หลัก

ตัวอย่าง : เมื่อ เรา ลืม ของเก่า | เรา ต้องพยายามหา ของใหม่
อนุพากย์วิเศษณ์ | อนุพากย์หลัก
(ผิวเหลืองผิวขาว/76)

(จ) อนุพากย์หลักกับอนุพากย์คุณศัพท์

ตัวอย่าง : เจ้า จะไม่ตองหวง เมีย | ที่หน้าตา เหมือน ชาวตั้งใหม่
 อนุพากย์หลัก | อนุพากย์คุณศัพท์

(จดหมายจางวางหรงำ)

ค) การประกอบของอนุพากย์ที่อยู่ไม่ติดต่อกัน

ในบางกรณีอนุพากย์เดียวกันอาจจะแยกกันอยู่ เพราะมีอนุพากย์อื่นมาแทรก ทำให้มีอนุพากย์ที่อยู่ไม่ติดต่อกัน อนุพากย์ที่มีลักษณะเช่นนี้เท่าที่พบมีอยู่ชนิดเดียวคือ อนุพากย์หลัก ซึ่งจะปรากฏชานาอนุพากย์คุณศัพท์อยู่ในโครงสร้างแบบเดียวคือ แบบอนุพากย์หลักกับอนุพากย์คุณศัพท์ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง : คน- | ที่ มี ความคิด | -ยอมเทศน์- กัณฑ์ใหญ่ -เสมอ
 อนุพากย์หลัก | อนุพากย์คุณศัพท์ | -อนุพากย์หลัก

(จดหมายจางวางหรงำ/15)

ตัวอย่าง : ลูกคนไหน- | ที่ แม่แยม ถือท่ายยายหัวละก็ | -เสีย -ทุกคน
 อนุพากย์หลัก- | อนุพากย์คุณศัพท์ | -อนุพากย์หลัก

(หัวใจนักรบ/24)

ง) โครงสร้างของประโยคใหญ่

โครงสร้างของประโยคซับซ้อนที่ประกอบด้วยอนุพากย์ 2 อนุพากย์หรือ 3 อนุพากย์รวมกันเป็นประโยคใหญ่จะมีแบบโครงสร้างเป็นแบบของประโยคเริ่มหรือแบบของประโยคไม่เริ่มโดยเฉพะะรวม 3 แบบ คือ

(ก) แบบ ป อ ปรากฏใน

(1) ประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเหมือน ซึ่งมี
บทอุปมา-บทอุปไมย

ตัวอย่าง : ป | อ
 (ปากของปากุยกี้ ชักสั้นลงยงกับตะขาบ) | (ที่ชาวสวนชักโลกางควว)
 อนุพากย์หลัก | อนุพากย์คุณศัพท์

(รวมอมตะนิยาย/305)

ก่อน และต่อไปจะกล่าวถึงลักษณะโครงสร้างของอนุภาค 2 อนุภาคที่เป็นแบบคู่กัน

อนุภาคที่ปรากฏร่วมกัน 2 อนุภาคจะปรากฏเป็นประโยคซับซ้อนที่มีข้อความ เป็นภาพพจน์ทำนอง เปรียบ เหมือนหรือภาพพจน์ทำนอง เปรียบเป็นก็ได้ จะมีลักษณะโครงสร้าง ดังนี้

- 1) โครงสร้างของแต่ละอนุภาคที่ปรากฏร่วมกัน 2 อนุภาค อนุภาค แต่ละอนุภาคในประโยคซับซ้อนทั้งที่มีข้อความ เป็นภาพพจน์ทำนอง เปรียบ เหมือนและภาพพจน์ทำนอง เปรียบเป็นที่ปรากฏร่วมกัน 2 อนุภาค อาจจะมีโครงสร้างเป็นแบบประโยคเริ่ม 5 แบบ และเป็นแบบเฉพาะ ของประโยคไม่เริ่ม 2 แบบดังนี้

(ก) โครงสร้างของอนุภาคที่เป็นแบบของประโยคเริ่ม ซึ่งมีอยู่ 5 แบบ ได้แก่

(1) แบบ (อ)¹ ซึ่งจะปรากฏเป็นแบบของอนุภาคหลัง² เท่านั้น

(2) แบบ (ป) (อ) ซึ่งอาจจะปรากฏเป็นแบบของอนุภาค แรกหรือของอนุภาคหลังก็ได้

(3) แบบ (ส) (ค) ซึ่งอาจจะปรากฏเป็นแบบของอนุภาค แรกหรือของอนุภาคหลังก็ได้

(4) แบบ (ป) (ส) (ค) ซึ่งอาจจะปรากฏเป็นแบบของ อนุภาคแรกหรือของอนุภาคหลังก็ได้

¹ เครื่องหมายวงเล็บ () นี้จะใช้กำกับอักษรย่อของหน่วยอนุภาคหรือชื่อที่เรียกว่า บทอนุภาค ตัวอย่างเช่น (อ) หรือ (ส) หรือ (ป) หรือ (ค)

² แบบโครงสร้างอนุภาคที่แสดงคู่กันในวิทยานิพนธ์นั้น อนุภาคแรกคือ อนุภาค ที่มาก่อน อนุภาคหลังคือ อนุภาคที่มาทีหลัง ในการแสดงแบบโครงสร้างอนุภาคคู่กันจะ ไม่กล่าวถึงอนุภาคแรกและอนุภาคหลังซ้ำอีก นอกจากในกรณีที่มีอนุภาคแทรกกันอยู่จึงจะ กล่าวว่าเป็นอนุภาคแรกหรือหลัง

(5) แบบ (ค) (ป) (ส) ซึ่งจะปรากฏเป็นแบบของอนุพากย์
หลังเท่านั้น

เมื่อพิจารณาการปรากฏของโครงสร้างต่าง ๆ ดังกล่าวข้างบนนี้จะเห็นได้ว่า โครงสร้างแบบต่าง ๆ ของอนุพากย์เหล่านี้อาจจะแยกออกได้เป็น 2 ประเภทตามลักษณะการปรากฏในอนุพากย์ที่เรียงกันอยู่ 2 อนุพากย์ คือ

ประเภทที่ 1 โครงสร้างของอนุพากย์แบบที่ปรากฏเป็น
ของอนุพากย์หลังเท่านั้น ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ

- แบบ (อ)

ตัวอย่าง :	เขา	เกลียด	เรา	อย่าง	ตัดญาติขาดมิตร
	(ป)	(ส)	(ค)	(อ)	
	อนุพากย์หลัก			อนุพากย์วิเศษณ์	

(ผิวเหลืองผิวขาว)

- แบบ (ค) (ป) (ส)

ตัวอย่าง :	ดูคนไหน-	ที่	แม่แย้ม	ถือท้ายยายหัวละก็	-เสีย	ทุกคน
	(ป-)	(ค)	(ป)	(ส)	-(อ)	-ป
	อนุพากย์แรก-		อนุพากย์หลัง ¹			-อนุพากย์แรก
	อนุพากย์หลัก-		อนุพากย์คุณศัพท์			-อนุพากย์หลัก

(หัวใจนกรบ/24)

¹ ตัวอย่างอนุพากย์หลังข้างบนนี้เป็นตัวอย่างในแบบอนุพากย์หลังที่แทรกอยู่ในอนุพากย์

ประเภทที่ 2 โครงสร้างของอนุพากย์แบบที่ปรากฏเป็น
ของอนุพากย์แรกหรืออนุพากย์หลังก็ได้ ซึ่งมีอยู่ 3 แบบ ได้แก่

- แบบ (ป) (อ)
- แบบ (ส) (ค)
- แบบ (ป) (ส) (ค) คั้งนี้
- แบบ (ป) (อ)

ตัวอย่างที่เป็นแบบของอนุพากย์แรก

ข้าพเจ้า สะดุง	เหมือน	ถูก - เข้ม - แหง
(ป) (อ)		(ส -> (ป) -ส
อนุพากย์หลัก		อนุพากย์วิเศษณ์

(ผิวเหลืองผิวขาว/83)

ตัวอย่างที่เป็นแบบของอนุพากย์หลัง

ภานุกรชายของท่านเปรีลีเคนท์	กิน	หนวดเตาเซากระต่าย	เขา จะทองสั้น
(ป)	(ส)	(ค)	(ป) (อ)
อนุพากย์วิเศษณ์	-		อนุพากย์หลัก

(จดหมายจางวางหระ)

- แบบ (ส) (ค)

ตัวอย่างที่เป็นแบบของอนุพากย์แรก

มี เราคนเคียว	ที่	ปากก	ยังไม่มี	ค่า
(ส) (ค)		(ป)	(ส)	(ค)
อนุพากย์หลัก		อนุพากย์คุณศัพท์		

(รวมฉกตะนิยาย/378)

ตัวอย่างที่เป็นแบบของอนุภาคหลัง

นายอำเภอหน้าตา	ไหลไม่หยุด	เหมือน	เผา	เท่า
(ป)	(อ)	(ส)	(ค)	
อนุภาคหลัก		อนุภาควิเศษณ์		

(นายอำเภอปฏิวัติ/150)

- แบบ (ป) (ส) (ค)

ตัวอย่างที่เป็นแบบของอนุภาคแรก

ฝนเม็ดโต	กระทบ-	กระจกหน้าต่าง	-คัง	ราว	ข้าวตอก	แตก
ป	(ส-)	(ค)	-ส		(ป)	(อ)
อนุภาคหลัก				อนุภาควิเศษณ์		

(รวมเรื่องสั้นของเรียมเอง 2/22)

ตัวอย่างที่เป็นแบบของอนุภาคหลัง

ประเทศไทย	เป็นที่	ที่	ไม่มี	การ	"แทนแรงแทนกา"
(ป)	(ส)	(ค)	(ป)	(ส)	(ค)
อนุภาคหลัก			อนุภาคคุณศัพท์		

(นิวเหลื่องนิวขาว/9)

(ข) โครงสร้างของอนุภาคที่เป็นแบบเฉพาะของประโยคไม่เริ่ม
ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ โดยจะปรากฏเป็นแบบของอนุภาคแรกเท่านั้น
คือ

(1) แบบ (ส)

ตัวอย่าง :	ไม่รู้	ว่า	เทวดาองค์ไหน	เสวยอายุ.
	(ส)		(ป)	(อ)
	อนุภาคหลัก		อนุภาคนาม	

(รวมอมตะนิยาย/571)

(2) แบบ (ป) (ส)
 ตัวอย่าง : คลอง มี | นำ ขุนราวกับสี่ขมผา
(ป) (ส) | (ป) (อ)
 อนุพากย์หลัก | อนุพากย์นาม
 (ผู้ใหญ่ลี)

ตัวอย่าง : คนใช้ มี | หน้าตา เหมือน ยักฉิ่ง
(ป) (ส) | (ป) (ส) (ค)
 อนุพากย์หลัก | อนุพากย์นาม
 (ช่างหลังภาพ/3)

2) โครงสร้างของอนุพากย์ 2 อนุพากย์ที่เป็นแบบคู่กัน
 เมื่อพิจารณาอนุพากย์ 2 อนุพากย์ที่ปรากฏรวมกันในประโยคชั้น
 ซึ่งอาจจะเป็นแบบของอนุพากย์ในประโยคที่มีข้อความเป็นภาพพจน์
 ท่านองเปรียบเทียบเหมือนและภาพพจน์ท่านองเปรียบเทียบทั้งสองประเภท
 แล้ว ปรากฏว่าจะมีโครงสร้างที่เป็นแบบของประโยคเริ่มคู่กัน 11 แบบ
 และเป็นแบบของประโยคไม่เริ่มคู่กับแบบของประโยคเริ่ม 4 แบบ คือ

(ก) โครงสร้างของอนุพากย์ที่เป็นแบบของประโยคเริ่มคู่กัน มีอยู่
 11 แบบ จะกล่าวถึงโครงสร้างของอนุพากย์แรกก่อน แล้วกล่าว
 ถึงอนุพากย์หลังที่คู่กันตามลำดับ

แบบที่ 1, ที่ 2, ที่ 3, ที่ 4 และที่ 5 ซึ่งเริ่มด้วยแบบ (ป) (อ)
 คือ

- แบบ (ป) (อ) คู่กับแบบ (อ)
- หรือคู่กับแบบ (ป) (อ)
- หรือคู่กับแบบ (ส) (ค)
- หรือคู่กับแบบ (ป) (ส) (ค)
- หรือคู่กับแบบ (ค) (ป) (ส)

แบบที่ 6 และที่ 7 ซึ่งเริ่มด้วยแบบ (ส) (ต) คือ

แบบ (ส) (ต) คู่กับแบบ (ป) (อ)

หรือคู่กับแบบ (ป) (ส) (ต)

แบบที่ 8, ที่ 9, ที่ 10 และที่ 11 ซึ่งเริ่มด้วยแบบ (ป) (ส) (ต)

แบบ (ป) (ส) (ต) คู่กับแบบ (อ)

หรือคู่กับแบบ (ป) (อ)

หรือคู่กับแบบ (ส) (ต)

หรือคู่กับแบบ (ป) (ส) (ต)

(ข) โครงสร้างของอนุภาคที่เป็นแบบของประโยคไม่เริ่มคู่กับแบบ
ของประโยคเริ่ม ซึ่งมีอยู่ 4 แบบ โดยจะกล่าวถึงโครงสร้าง
ของอนุภาคแรกก่อน แล้วกล่าวถึงอนุภาคหลังที่คู่กันตามลำดับ

แบบที่ 1 และที่ 2 ซึ่งเริ่มด้วยแบบ (ส) คือ

แบบ (ส) คู่กับแบบ (ป) (อ)

หรือคู่กับแบบ (ป) (ส) (ต)

แบบที่ 3 และที่ 4 ซึ่งเริ่มด้วยแบบ (ป) (ส) คือ

แบบ (ป) (ส) คู่กับแบบ (ป) (อ)

หรือคู่กับแบบ (ป) (ส) (ต)

3) โครงสร้างของอนุภาค 2 อนุภาคที่เป็นแบบคู่กัน ซึ่งแยกประเภทตาม

ความหมายของประโยคที่มีภาพพจน์

ก็จะแยกประเภทโครงสร้างของอนุภาคที่เป็นแบบคู่กันดังกล่าวข้างบน
โดยพิจารณาความหมายของประโยคอาจจะแยกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

ประเภทที่ 1 โครงสร้างของอนุภาค 2 อนุภาคที่เป็นแบบคู่กันที่มี
ขอความเป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบ ซึ่งมีบทอุปมา-บทอุปไมยมีอยู่

10 แบบ ได้แก่

(ก) แบบของประโยคเริ่มด้วย 8 แบบ คือ

(1) แบบ (ป) (อ) คู่กับแบบ (อ)

ตัวอย่าง : ฉัน เป็นสุข
(ป) (อ)
อนุพากย์หลัก

ราวกับ ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น
(อ)
อนุพากย์วิเศษณ์

(นิเวศ์ของนิเวศ์/146)

(2) แบบ (ป) (อ) คู่กับแบบ (ช) (อ)

ตัวอย่าง : ข้าพเจ้า รู้สึกเจ็บแปลบ
(ป) (อ)
อนุพากย์หลัก

เหมือน มด กัด
(ป) (อ)
อนุพากย์วิเศษณ์

(นิเวศ์ของนิเวศ์)

(3) แบบ (ป) (อ) คู่กับแบบ (ส) (ต)

ตัวอย่าง : นายอำเภอ นำตา ไทล์ไม่หยุด
(ป) (อ)
อนุพากย์หลัก

เหมือน เคา เคา
(ส) (ต)
อนุพากย์วิเศษณ์

(นายอำเภอปฏิวัติ/150)

(4) แบบ (ป) (อ) คู่กับแบบ (ป) (ส) (ต)

ตัวอย่าง : ปากของปากกีสัก ชักขึ้นลงยังกับตะขาน
(ป) (อ)
อนุพากย์หลัก

ที่ชาวสวน ชักได้ ค้างคาว
(ป) (ส) (ต)
อนุพากย์คุณศัพท์

(รวมฉันทะนิยาย/305)

¹ดูแบบโครงสร้างของอนุพากย์ที่เป็นแบบประโยคเริ่มด้วย 8 แบบ ในวิทยานิพนธ์นี้ บทที่ 3 หน้า 43-44.

ตัวอย่าง 2 :	เจ้า	จะไม่	ตอง	หวง	เม็ย	ที่	หนา	เหมือน	ชาว	ตั้ง	ไผ่
	(ป)		(ส)		(ค)	(ป)		(ส)		(ค)	
	อนุพากย์หลัก					อนุพากย์คุณศัพท์					
	(จดหมายจางวางหว่า)										

(ข) แบบของประโยคไม่เริ่มด้วยแบบของประโยคเริ่ม¹ 2 แบบ คือ

(1) แบบ (ป) (ส) คู่กับแบบ (ป) (อ)

ตัวอย่าง 1 :	คลอง	มี	น้ำ	ขุ่น	ราว	กับ	สีเขียว	ฉา
	(ป)		(ส)	(ป)			(อ)	
	อนุพากย์หลัก			อนุพากย์นาม				
	(ผู้ใหญ่)							

ตัวอย่าง 2 :	ศพ	เขา	หัว	ห้อย	ลงมา	ทำ	นอ	ง	คาง	ควา
	(ป)		(ส)	(ป)			(อ)			
	อนุพากย์หลัก			อนุพากย์นาม						

(นิทานเวตาล/37)

(2) แบบ (ป) (ส) คู่กับแบบ (ป) (ส) (ค)

ตัวอย่าง 1 :	พระ	วัชร	มง	กฎ	ยก	นาง	บัท	มา	วดี	เทียบ	กับ	นาง	เทพ	ธิดา
	(ป)			(ส)	(ค)	(ป)			(ส)			(ค)		
	อนุพากย์หลัก					อนุพากย์นาม								
	(นิทานเวตาล)													

ตัวอย่าง 2 :	คน	ไซ	มี	หน้า	ตา	เหมือน	ยักษ์	ฉี่
	(ป)		(ส)	(ป)		(ส)		(ค)
	อนุพากย์หลัก			อนุพากย์นาม				

(ช่างหลังภาพ/3)

¹ คุแบบโครงสร้างของอนุพากย์ที่เป็นแบบของประโยคไม่เริ่มด้วยแบบประโยคเริ่ม
ในวิทยานิพนธ์ บที่ 3 หน้า 44.

ประเภทที่ 2 โครงสร้างของอนุพากย์ 2 อนุพากย์ที่เป็นแบบคู่กันที่มี
ข้อความเป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบมี 2 จำพวก คือ

พวกที่ 1 โครงสร้างของอนุพากย์ 2 อนุพากย์ที่เป็นแบบคู่กันที่มีข้อความ
 เป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบที่มี**บทอุปมา-บทอุปไมย** ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ
 และเป็นแบบของประโยคเริ่มคู่กันเท่านั้น คือ

(1) แบบ (ป) (ส) (ค) คู่กับแบบ (ป) (อ)

ตัวอย่าง :

เด็กนักเรียน	เป็น	กองทัพมด	ที่	น่าสพึงกลัว
(ป)	(ส)	(ค)	(ป)	(อ)
		อนุพากย์หลัก		อนุพากย์คุณศัพท์
				(ปรากฏการศึกษา)

(2) แบบ (ป) (ส) (ค) คู่กับแบบ (ป) (ส) (ค)

ตัวอย่าง :

ประเทศสยาม	เป็น	ที่	ที่	ไม่มี	การ "เตนแรงเตนค"
(ป)	(ส)	(ค)	(ป)	(ส)	(ค)
		อนุพากย์หลัก		อนุพากย์คุณศัพท์	
					(นิเวศสิ่งนิเวศชาว/9)

พวกที่ 2 โครงสร้างของอนุพากย์ 2 อนุพากย์ที่เป็นแบบคู่กันที่มี
 ข้อความเป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบที่มี**บทอุปมา-ไม่มีบทอุปไมย**
 ซึ่งมีอยู่ 9 แบบ ได้แก่

(ก) แบบของประโยคเริ่มคู่กัน 7 แบบ คือ

(1) แบบ (ป) (อ) คู่กับ (ส) (ค)

ตัวอย่าง :

คุณพระ	ต้อง	ลง	กระ	ระ	ปอง	เพราะ	มี	-ความ	นับ	ถือ	ตนเอง	-เกิน	ไป
(ป)		(อ)				(ส-)	(ค)				-ส		
		อนุพากย์หลัก					อนุพากย์วิเศษณ์						

(หัวใจนักรบ/33)

(2) แบบ (ป) (อ) คู่กับแบบ (ป) (ส) (ท)

ตัวอย่าง :	อนุพากย์แรก- อายมัน- (ป)- อนุพากย์หลัก-	อนุพากย์หลัง ที่ เป็น กุกรีก (ป) (ส) (ท) อนุพากย์คุณศัพท์	-อนุพากย์แรก ปิดประตูคาใจจริง -(อ) -อนุพากย์หลัก
------------	--	--	---

(จัดการรับเสด็จ/15)

(3) แบบ (ป) (อ) คู่กับแบบ (ท) (ป) (ส)

ตัวอย่าง :	อนุพากย์แรก- ลูกคนไหน- (ป-)- อนุพากย์หลัก-	อนุพากย์หลัง ที่ แม่แย้ม ถือพวยยายหัวดะก (ท) (ป) (ส) อนุพากย์คุณศัพท์	อนุพากย์แรก -เสีย -ทุกคน -(อ) -ป -อนุพากย์หลัก
------------	---	--	---

(หัวใจนักรบ/24)

(4) แบบ (ส) (ท) คู่กับแบบ (ป) (อ)

ตัวอย่าง :	ไม่มี ผู้ใด (ส) (ท) อนุพากย์หลัก	ที่ จะสวมหนากากได้อีก (ป) (อ) อนุพากย์คุณศัพท์
------------	--	--

(โลกทิพย์ภาค 1)

(5) แบบ (ส) (ท) คู่กับแบบ (ป) (ส) (ท)

ตัวอย่าง :	มี เราคนเดียว (ส) (ท) อนุพากย์หลัก	ที่ ปากกา ยังไม่มี คา (ป) (ส) (ท) อนุพากย์คุณศัพท์
------------	--	--

(รวมฉมนิยาย/578)

(6) แบบ (ป) (ส) (ท) คู่กับแบบ (ส) (ท)

ตัวอย่าง :	เพื่อนข้าพเจ้า (ป) (ส) อนุพากย์หลัก	ใช้ ความพยายาม (ท) อนุพากย์หลัก	จนเค็ดได้ กุหลาบคอกนั้น (ส) (ท) อนุพากย์วิเศษณ์ (คาของวรรณคดี/24)
------------	---	---------------------------------------	--

ตัวอย่าง : พวกรอังกฤษ

(7)	แบบ (ป)	(ส)	(ค)	คู่กับแบบ (ป)	(ส)	(ค)
	ทองสา-	คน-	เสีย	จน	เลือก	อาบ
	(ป)	(ส-)	(ค)	-ส	(ป)	(ส)
	อนุพากย์หลัก				อนุพากย์วิเศษณ์	

(ผิวเหลืองผิวขาว/91)

(ข) แบบของประโยคไม่เริ่มคู่กับแบบของประโยคเริ่ม 2 แบบ คือ

ตัวอย่าง :

(1)	แบบ (ส)	คู่กับแบบ (ป)	(อ)
	ไม่รู้	ว่า	เทวดาคองคโหน
	(ส)		เสวยอายุ
	อนุพากย์หลัก		อนุพากย์นาม

(รวมฉกตะนิยาย/571)

ตัวอย่าง :

(2)	แบบ (ส)	คู่กับแบบ (ส)	(ค)
	นึก	ว่า	โปรต- ลูกนกลูกกา -เดอะ
	(ส)	(ส-)	(ค) -ส
	อนุพากย์หลัก		อนุพากย์นาม

(นิทานชีวิต/123)

ประเภทที่ 3 โครงสร้างของอนุพากย์ 2 อนุพากย์ที่เป็นแบบคู่กันที่มี
ข้อความ เป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบหรือภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบ
เป็นอย่างไรใดอย่างหนึ่งที่มีบทอุปมา-บทอุปไมย ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ และ
เป็นแบบประโยคเริ่มคู่กันเท่านั้น ได้แก่

(1) แบบ (ป) (ส) (ค) คู่กับแบบ (ป) (อ)

ตัวอย่างที่เป็นภาพพจน์ทำนองเปรียบเทียบเหมือน

ฝนเม็ดโต	กระตบ-กระจกหน้าตา	-คัง	ราวข้าวตอก	แตก
(ป)	(ส-)	-ส	(ป)	(อ)
	อนุพากย์หลัก		อนุพากย์วิเศษณ์	

(รวมเรื่องสั้นของเรียมเอง 2/22)

ตัวอย่างที่เป็นภาพพจน์ท่านองเปรียบเป็น

เด็กนักเรียน	เป็น	กองทัพมด	ที่	นำสิ่งกลัว
(ป)	(ส)	(ค)	(ป)	(อ)
	อนุพากย์หลัก			อนุพากย์คุณศัพท์
				(ปรากฏการณ์การศึกษา)

(2) แบบ (ป) (ส) (ค) คู่กับแบบ (ป) (ส) (ค)

ตัวอย่างที่เป็นภาพพจน์ท่านองเปรียบเหมือน

เจ้า	จะไม่ทองหวง	เมีย	ที่หน้า	เหมือน	ชาวตั้งใหม่
(ป)	(ส)	(ค)	(ป)	(ส)	(ค)
	อนุพากย์หลัก			อนุพากย์คุณศัพท์	
					(จดหมายจากวางหว้า)

ตัวอย่างที่เป็นภาพพจน์ท่านองเปรียบเป็น

ประเทศสยาม	เป็น	ที่	ที่	ไม่มี	การ "เตนแรงเตนกา"
(ป)	(ส)	(ค)	(ป)	(ส)	(ค)
	อนุพากย์หลัก			อนุพากย์คุณศัพท์	
					(นิเวศสิ่งนิเวศ/9)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย